

ВЗАЄМОДІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА З ДЕРЖАВНИМИ ІНСТИТУТАМИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Фещенко В.М.,

*д.е.н., професор, професор кафедри економічної теорії,
ДВНЗ «Київський Національний економічний університет,
імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна,
e-mail: fvm7@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9403-6025>*

Проблема сутності та ефективного функціонування підприємництва, з моменту запровадження французьким економістом Р.Кантільоном даного поняття в науковий обіг, завжди залишалася в центрі досліджень вчених-економістів. Вагомий внесок у її вивчення зробили представники української економічної думки останньої третини XIX - початку XX ст., зокрема С. Булгаков, М. Бунге, В. Железнов, К. Воблий, І. Янжул, П. Мігулін, М. Соболєв, М. Туган-Барановський, Д. Піхно та інші економісти, науковий доробок яких є актуальним і для сучасних досліджень.

Основну увагу українські науковці зосереджували на питаннях економічного потенціалу національного підприємництва, формах його організації та підпорядкування, взаємозв'язку з державними та громадськими інститутами, впливом на урядову політику тощо.

Характерною ознакою їх досліджень стало те, що підприємництво розглядалося в широкому загальноісторичному контексті еволюції економічних систем та було пов'язане з практикою становлення ринкових відносин на національних теренах.

Аналізуючи сучасне їм господарство, українські дослідники акцентували увагу на формуванні підприємців як “особливого суспільного класу, що зосередив в своїх руках володіння капіталом”, що, в свою чергу, на думку В.Железнова, давало можливість підприємцям організовувати виробництво, отримуючи як результат прибуток на капітал [1, с. 231-232].

Вчений був певен, що праця приватного підприємця виступала як найбільш ефективна, оскільки “державна по своїй суті поганий господар”; відповідно, “приватна підприємливість завжди вигідніша підприємств, керованих урядовими органами” [1, с. 286].

Концентрація та монополізація виробництва внесла суттєві зміни в функціонування ринкового механізму. Диспропорції між попитом і пропозицією, періодичні кризові коливання та їх негативні соціально-економічні наслідки – все це з необхідністю вимагало активних регулюючих дій з боку держави. Більшість економістів щодо даного питання стояли на позиціях поєднання переваг ринкового механізму та конкуренції з регулюючим впливом державних та громадських інститутів на розвиток підприємницьких відносин. “Захисників ніким не регульованого, зовсім вільного товарного господарства, - зазначав зокрема М. Туган-Барановський, - залишилося дуже

мало. І теорія і досвід достатньо виявили, до яких згубних наслідків для маси населення веде необмежена господарська свобода. Вивчення законів вільної гри економічних сил привело до визнання необхідності планомірного регулювання цієї гри суспільною владою” [2, с. 150].

Враховуючи специфічний характер вітчизняної моделі підприємництва, в українській економічній думці її сутність досліджувалася в системі потужного суспільно-економічного впливу з боку робітничих союзів, монополістичних та кооперативних утворень, державних структур, представницьких організацій великого капіталу тощо.

Так, об’єднання промисловців, збираючись на з’їзди, мали можливість більш ефективно захищати інтереси представників великого капіталу. Ще на першому всеросійському з’їзді фабрикантів і заводчиків (1870 р.) були прийняті важливі рішення щодо свободи підприємницької діяльності як головної умови розвитку різних галузей промисловості та негативних наслідків для них за умови будь-яких регламентуючих дій. З метою покращення умов підприємницької діяльності в резолюціях з’їзду наголошувалося на необхідності створення також товариства споживачів, позикоощадних кас, спілки взаємного кредитування, товариства для виробництва промислових товарів, кооперативів для оптової закупівлі сировини з метою її подальшої переробки та збуту готових товарів [3, с. 219].

Тобто, з’їзди промисловців виступали як інститут захисту і практичного втілення економічних та політичних інтересів підприємців. Загалом національна система підприємництва мала вигляд трирівневої структури: держава (уряд) – представницькі об’єднання підприємців – великі приватні компанії, де за середньою ланкою закріплювалися функції щодо розробки економічної політики, лобіювання інтересів великих промисловців тощо.

Щодо взаємовідносин підприємців з найманими працівниками, то в кінці ХІХ-го ст. почалося становлення фабричного законодавства, прийняттям якого вітчизняна промисловість зобов’язана тодішньому міністру фінансів Російської імперії М.Бунге. Запровадження фабричного законодавства мало виключно важливе значення у справі правового утвердження державного захисту інтересів найманих робітників та законодавчої охорони праці.

Окреслені проблеми залишаються актуальними для сучасного етапу розвитку національної моделі підприємництва, тому вивчення історичного досвіду її становлення може бути корисним для кращого розуміння шляхів удосконалення національної моделі в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Железнов В.Я. Очерки политической экономии. – 6-е изд., испр. и дополн. – М., 1908. – 858 с.
2. Туган-Барановский М.И. Очерки из новейшей истории политической экономии и социализма. – 6-е изд. – М.: Изд. Всерос. Центр. Союза потреб. обществ, 1918. – 260 с.
3. Помпеев Ю.А. История и философия отечественного предпринимательства. – Санкт-Петербургский государственный университет культуры и искусств. – СПб., 2002. – 272 с.